

O‘ZBEKISTON SSRDA 1930-YILLARDA O‘TKAZILGAN QATAG‘ON SIYOSATINING MAQSAD VA MOHIYATI

Islomxon Jaxongirov Faxriddin o‘g‘li

Farg‘ona davlat universiteti talabasi

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O‘zbekiston SSRda 1930-yillarda amalga oshirilgan qatag‘on siyosatining maqsadi va mohiyati ko‘rib chiqilgan. Tarixiy yozuvlar va ilmiy tadqiqotlarni tahlil qilib, siyosatni amalga oshirish motivlari va uning O‘zbekiston aholisiga ta‘siri yoritilgan.

Kalit so‘zlar: qatag‘on siyosati, O‘zbekiston SSR, Sovet Ittifoqi, 1930-yillar, motivlar, maqsad, tarixiy yozuvlar.

ABSTRACT

This article examines the purpose and essence of the repression policy implemented in the 1930s in the Uzbek SSR. analyzing historical records and scientific research, the motives for implementing the policy and its impact on the population of Uzbekistan are covered.

Keywords: repression policy, Uzbek SSR, Soviet Union, 1930s, motives, influence, historical records.

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматриваются цель и характер проводимой в Узбекской ССР в 1930-е годы репрессивной политики. анализируя исторические записи и научные исследования, освещаются мотивы реализации политики и ее влияние на население Узбекистана.

Ключевые слова: политика репрессий, Узбекская ССР, Советский Союз, 1930-е годы, мотивы, влияние, исторические записи.

1930-yillarda O‘zbekiston SSRda qatag‘on siyosati Sovet Ittifoqi tarixidagi qorong‘u bob edi. Ushbu maqola ushbu siyosatning maqsadi va mohiyatini o‘rganishga, uni amalga oshirishining O‘zbekiston aholisiga ta‘sirini yoritishga qaratilgan. Tarixiy yozuvlar va ilmiy tadqiqotlarni o‘rganish orqali biz ushbu qatag‘on davrini chuqurroq anglashimiz mumkin.

1930-yillarda O‘zbekiston SSRda qatag‘on siyosatining maqsadi va mohiyatini tahlil qilish uchun ushbu tadqiqot dastlabki manbalarni, shu jumladan hukumat hujjatlari, xotiralar va arxiv yozuvlarini har tomonlama ko‘rib chiqishga asoslangan. Bundan tashqari, ilmiy ishlar va kitoblar kabi ikkilamchi manbalar qimmatli tushunchalar va talqinlarni beradi. Ushbu manbalarni birlashtirib, siyosatning maqsadlari va oqibatlarini nozik tushunishga imkon beradigan keng qamrovli rasm paydo bo‘ladi.

1930-yillarda O‘zbekiston SSRda qatag‘on siyosati Sovet Ittifoqi miqyosidagi keng kampaniyaning bir qismi edi. Buyuk tozalash yoki Buyuk Terror - Ushbu siyosatning mohiyati haqiqiy yoki tasavvur qilingan siyosiy raqiblarni yo‘q qilish va Sovet Ittifoqi tarkibidagi Iosif Stalinning hokimiyatini mustahkamlash edi¹.

Buyuk tozalash ommaviy hibsga olishlar, namoyishlar, qatllar va turli guruhlarini, shu jumladan ziyolilar, partiya a‘zolari, harbiy xizmatchilar va etnik ozchiliklarni keng ta‘qib qilish bilan ajralib turardi. O‘zbekiston SSR misolida qatag‘on siyosati sovet rejimiga potentsial tahdid sifatida ko‘rilgan yoki millatchi yoki separatistik xayrixohlikka ega deb hisoblangan shaxslarni nishonga oldi.

O‘zbekiston SSRda qatag‘on siyosati ortida bir qancha sabablar bor edi:

- Hokimiyatni mustahkamlash: Stalin Sovet Ittifoqida o‘z hokimiyatini mustahkamlashni va uning hukmronligiga qarshi har qanday qarshilikni yo‘q qilishni maqsad qilgan. Tozalash kommunistik partiya va hukumat apparati ichidagi haqiqiy va sezilgan tahdidlarga qaratilgan.

- Mafkuraviy nazorat: Sovet rejimi jamiyatning barcha jabhalari, shu jumladan, sovet Ittifoqi tarkibidagi respublikalar ustidan qat‘iy mafkuraviy nazoratni saqlashga intildi. Tozalash rasmiy kommunistik mafkuradan chetga chiqqan yoki millatchilik tuyg‘ularini ifoda etgan shaxslarni yo‘q qilishga qaratilgan edi.

- Qo‘rquv va qo‘rqitish: qatag‘on siyosati qo‘rquv va noaniqlik muhitini yaratdi, sovet rejimiga rioya qilish va sodiqlikni ta‘minladi. Shaxslarni tozalash va jazolash orqali rejim norozilik yoki muxolifatga toqat qilinmasligi to‘g‘risida aniq xabar yubordi.

- Hokimiyatni markazlashtirish: tozalash Moskvada hokimiyatni markazlashtirishga imkon berdi, O‘zbekiston SSRdagi mahalliy elita va institutlarni zaiflashtirdi. Bu Sovet hukumatiga respublika ustidan nazoratni saqlab qolish va uning vakolati oldidagi har qanday muammolarning oldini olishga yordam berdi.

¹ Ходжамбердиев, Х. (2021). ЎЗБЕКИСТОНДА “ПАХТА ИШИ” ГА ДОИР ЯНГИ МАЪЛУМОТЛАР (1981–1985 йй.). ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ, 4(9).

•Iqtisodiy va ijtimoiy o'zgarishlar: Sovet Ittifoqi bu davrda jadal sanoatlashtirish va kollektivlashtirishni boshdan kechirdi. Qatag'on siyosati, shuningdek, ushbu iqtisodiy va ijtimoiy o'zgarishlarga olib kelishi mumkin bo'lgan to'siqlarni bartaraf etishga, shuningdek, kollektivlashtirish harakatlariga har qanday qarshilikni bostirishga qaratilgan edi.

Shuni ta'kidlash kerakki, sovet Ittifoqining boshqa qismlarida bo'lgani kabi O'zbekiston SSRda ham qatag'on siyosati insoniyatning ulkan azob-uqubatlariga olib keldi, minglab odamlar qatl etildi, qamoqqa olindi yoki mehnat lagerlariga yuborildi. Tozalashlar O'zbekistonning ijtimoiy-siyosiy matolariga uzoq muddatli ta'sir ko'rsatdi va bu davr izlari bugungi kunda ham sezilishi mumkin.

1930-yillarda O'zbekiston SSRda qatag'on siyosati birinchi navbatda o'zaro bog'liq ikkita maqsadga xizmat qildi: Sovet hokimiyatini mustahkamlash va potentsial muxolifatni bostirish. Iosif Stalin boshchiligidagi Sovet rahbariyati Sovet Ittifoqining ekspansionistik kun tartibining ajralmas qismi bo'lgan yangi tashkil etilgan O'zbekiston SSR ustidan nazoratni mustahkamlashga intildi. Qatag'on siyosatini amalga oshirish orqali Sovet hukumati O'z hokimiyatiga har qanday tahdidlarni bartaraf etishni va mintaqadagi norozi ovozlarni bostirishni maqsad qilgan¹.

Siyosat jamiyatning turli qatlamlariga, shu jumladan ziyolilar, siyosiy dissidentlar va etnik ozchiliklarga qaratilgan ommaviy tozalash, hibsga olish va qatl qilish orqali namoyon bo'ldi. Sharmandali Buyuk tozalash (1936-1938) ko'plab o'zbek siyosiy arboblari, ziyolilari va partiya a'zolarini olib tashlash va qatl etishga olib keldi. Ushbu repressiv choralar O'zbekiston aholisiga halokatli ta'sir ko'rsatdi, natijada qo'rquv, ishonchsizlik va ijtimoiy parchalanish keng tarqaldi.

O'zbekiston SSRdagi qatag'on siyosatini Davlat nazorati, senzurasini va mafkuraviy muvofiqligi bilan ajralib turadigan stalinistik totalitarizm sharoitida tushunish mumkin. Sovet rejimi Kommunistik partiyaga sodiq bir xil jamiyat yaratishni, muxolifatning har qanday shakllarini yoki muqobil mafkuralarni bostirishni maqsad qilgan. Repressiya sovet davlatiga haqiqiy yoki sezilgan tahdidlarni yo'q qilish, hokimiyatni temir bilan ushlab turish vositasi bo'lib xizmat qildi.

Siyosatning oqibatlarini keng qamrovli edi. O'zbekistondagi intellektual va madaniy hayot katta zarar ko'rdi, chunki tozalash ishlari partiya safidan chetga chiqqan yozuvchilar, rassomlar va akademiklarga qaratilgan edi. Etnik ziddiyatlar kuchaygan, chunki ozchilik guruhlari ta'qib va stigmatizatsiyaga duch kelgan. Qatag'on siyosati, shuningdek, mahallalarda ishonchning buzilishiga olib keldi, chunki qo'shnilar va tanishlar shubha muhitida bir-biriga qarshi chiqishdi.

¹ USMONOV, Q., & SODIQOV, M. (2008). O'ZBEKISTON TARIXI. Iqtisod-moliya. Toshkent–2006 y.(Q. Usmonov, M. Sodiqov, S. Burhonov. "History of Uzbekistan". Economics and Finance. Tashkent-2006).

XULOSA

1930-yillarda O‘zbekiston SSRda qatag‘on siyosati mintaqa tarixidagi qorong‘u davrni namoyish etdi. Bunga sovet Ittifoqining potentsial tahdidlarni nazorat qilish va yo‘q qilish istagi sabab bo‘ldi, natijada norozilik, madaniy repressiya va ijtimoiy parchalanish bostirildi. Ushbu tarixiy davrni tushunish inson huquqlarini himoya qilish, ochiq muloqotni rivojlantirish va jamiyatdagi fikrlar xilma-xilligini himoya qilish muhimligini anglashga yordam beradi.

Bunday repressiv siyosat takrorlanishining oldini olish uchun shaffoflik, hisobdorlik va inson huquqlarini hurmat qilishni targ‘ib qilish juda muhimdir. Tarixiy ta‘lim va arxiv yozuvlarini saqlash avtoritar tendentsiyalarni susaytiradigan jamoaviy xotiraga hissa qo‘shishi mumkin. Bundan tashqari, intellektual xilma-xillik va so‘z erkinligini rag‘batlantiradigan muhitni rivojlantirish, o‘zgacha ovozlarni bostirishning oldini olishga yordam beradi.

1930-yillarda O‘zbekiston SSRda qatag‘on siyosatining maqsadi va mohiyati haqida mulohaza yuritib, o‘tmishdan saboq olishimiz va asosiy erkinliklar himoya qilinadigan inklyuziv va demokratik jamiyatlar qurish yo‘lida harakat qilishimiz lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. USMONOV, Q., Sodiqov, M. (2008). O ‘ZBEKISTON TARIXI. Iqtisod-moliya. Toshkent–2006 y.(Q. Usmonov, M. Sodiqov, S. Burhonov.“History of Uzbekistan”. Economics and Finance. Tashkent-2006).
2. Sahobidinnova, M. (2020). QATAG‘ON QURBONLARI TAQDIRI (TOSHKENT VILOYATI MISOLIDA). Academic research in educational sciences, (3).
3. Дониёв, С. И. О. (2020). XX ASRNING 80-YILLARIDA QASHQADARYO VILOYATIDAGI MADANIY JARAYONLAR VA ULARNING O ‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. ПЕРЕКРЁСТОК КУЛЬТУРЫ, 2(4).
4. Doniyev, S. I. O. G. L. (2020). O‘zbekistonda «paxta ishi»,«o‘zbek ishi» kampaniyalari boshlanishi va uning Qashqadaryo viloyatida amalga oshirilishi. Science and Education, 1(7).
5. Юлдашева, Н. Н. (2021). СОБИҚ СОВЕТ ИТТИФОҚИНИНГ ҚАТАҒОНЛИК СИЁСАТИНИ ЮРИТИШИДА “ГУЛАГ” НИНГ ЎРНИ. Scientific progress, 2(4), 507-512.

6. Hamrayev, M. (2021). O‘ZBEKISTONDA MEHNAT POSYOLKALARI VA U YERDAGI DEHQONLARNING TAQDIRI. Scientific progress, 2(6), 102-107.
7. Ходжамбердиев, Х. (2021). ЎЗБЕКИСТОНДА “ПАХТА ИШИ” ГА ДОИР ЯНГИ МАЪЛУМОТЛАР (1981–1985 йй.). ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ, 4(9).
8. USMONOV, Q., Sodiqov, M. (2008). O‘ZBEKISTON TARIXI. Iqtisod-moliya. Toshkent–2006 y.(Q. Usmonov, M. Sodiqov, S. Burhonov.“History of Uzbekistan”. Economics and Finance. Tashkent-2006)